
VÝTVARNÁ VÝCHOVA

1. – 4. ročník osmiletého gymnázia

I. Charakteristika a cíle předmětu

Výtvarná výchova poskytuje žákům možnost vlastní tvorby vycházející z jejich individuálního výrazového projevu. Rozvíjí tvořivost, zejména zrakovou představivost, paměť, fantazii a kultivuje smyslové vnímání. Obohacuje schopnost symbolického vyjadřování a komunikace. Poskytuje žákům prostředky (zejména výtvarné) k objevování komplexních hodnot, jako je harmonie, uměřenost, integrita. Vytváří podmínky pro psychosociální poznávání a sebepoznávání, motivuje k objevování a zkvalitňování hodnotných vztahů k lidem, sobě samému, přírodě, umění a věcem. Aktivizuje a rozvíjí zájem o umění, zvláště výtvarné, a prohlubuje kulturní rozhled.

Výtvarná výchova vychází ze čtyř principů: výrazového, tvořivého, zážitkového, dialogického. Ty je zapotřebí uplatňovat při stanovování konkrétních námětů, výtvarně výrazových prostředků i kritérií hodnocení.

1. **Výrazový princip** je založen na individuálních výrazových možnostech žáků. Respektuje a posiluje jeho jedinečnost a osobitost, podporuje jeho sebeobjevování. Vychází z jeho zájmů, postojů a hodnot, na které navazuje a rozvíjí je. Charakteristickým výrazovým prostředkem je spontánní expresivní tvorba.
2. **Tvořivý princip** je založen na snaze o proměny a rozmanitost vidění, hodnocení a tvorby. Uplatňuje se ve vstřícné sociální atmosféře. Charakteristické je zde propojení spontánní tvorby s uvědomělou analýzou a výběrem nejlepšího řešení.
3. **Zážitkový princip** je založen na potřebě žáků prožívat výtvarné situace a být pro ně plně zaujat. Opírá se bezprostředně o zkušenosti a prožívání smyslového vnímání. Charakteristickými podněty pro zážitky je ozvlášťňování věcí a událostí (např. změna kontextu, stylizace) a vstupování žáků do akce (akční tvorba, dramatizace).
4. **Dialogický princip** je založen na respektování individuálních zkušeností žáků. Směřuje k pochopení opodstatněnosti rozmanitých pohledů, přístupů i hodnot, ke srovnávání různých hledisek a ke vzájemnému obohacování. Předpokladem k tomu je dialog mezi žáky, opřený o zážitky z vlastní i umělecké výtvarné tvorby, a dialog mezi žáky a vyučujícím. Vyučující vstupuje do jejich dialogu, napomáhá mu a přispívá k němu svými znalostmi.

Výtvarná výchova se zaměřuje zejména na tyto cíle:

- **Rozvoj výtvarných dispozic žáků:**

Výtvarné citlivosti (senzibility) – schopnosti odhalit výtvarné hodnoty a jemně mezi nimi rozlišovat.

Výtvarné představivosti a fantazie – schopnosti paměti ukládat, uchovávat, přetvářet nebo konstruovat výtvarné formy spjaté s racionálními nebo emocionálními obsahy.

Výtvarného myšlení – jako předpokladu k řešení tvůrčích problémů a sdělnému posuzování výtvarných hodnot.

- **Rozvoj schopnosti porozumět pojmům a obrazům:**

Schopnost rozpoznat, vybavit si a pojmenovat určitý fakt a včlenit jej do souvislostí. Schopnost představit si konkrétní výtvarné dílo, výtvarnou techniku, materiál, postup a znát informace, které se k němu vztahují.

- **Rozvoj tvůrčích a explorativních dovedností:**
Dovednost realizovat výtvarné představy nebo explorativní manipulace s výtvarnými objekty. Předpokladem je praktické osvojení technik (řemesla).
- **Rozvoj hodnotících schopností:**
Schopnost rozlišovat vhodnost použití výtvarné formy v návaznosti na obsahy vycházející z prožitků. Schopnost hodnotit a dovednost uspořádat výtvarné objekty, vyslovovat soudy o kvalitě výtvarných prací vlastních i ostatních.
- **Rozvoj komunikativních dovedností:**
Schopnost slovního popisu výtvarných jevů a uplatňování hodnotícího stanoviska. Schopnost sdílení zkušeností a vzájemného obohacování.
- **Rozvoj sociálně psychických předpokladů:**
Schopnost spoluvytvářet kladné sociální klima a prostor pro tvorbu. Schopnost být citlivý k hodnotám vytvořeným druhými lidmi.

II. Obsah učiva

Obsah učiva je vymezen třemi základními okruhy: 1. tvorba, 2. recepcce, 3. setkávání s uměním.

Tvorba a recepcce se prolínají. Žáci poznávají podstatné vlastnosti a funkce výtvarného projevu, učí se jim rozumět a využívat k sebeobohacování na základě vlastních zkušeností s výtvarnou tvorbou. V každém z těchto okruhů se uplatňují 3 hlediska: výraz, komunikace, forma. Z hlediska výrazu je zdůrazněn prožitek a spontaneita tvorby. Z hlediska komunikace je zdůrazněna snaha o porozumění výtvarnému projevu a o jeho výklad (interpretaci). Z hlediska formy jsou zdůrazněny estetické a technické (řemeslné) stránky výtvarného projevu.

Setkávání s uměním těsně navazuje na zkušenosti z vlastní tvorby žáků a z její recepcce. Dává žákům přiměřené poučení o estetických, uměleckých a kulturně-historických souvislostech uměleckých děl. Žáci se učí na základě vnímání konkrétních výtvarných děl porozumět nejzávažnějším tendencím vývoje výtvarné kultury, zejména pak tvorby 19. a 20. století.

Hlediska se uplatňují v konkrétních námětech uspořádaných do následujících tematických celků.

Přehled tematických celků:

TVORBA A RECEPCE

Výraz (propojení 1. a 2. okruhu)

Expresivní a fantazijní tvorba

Racionální a smyslová tvorba

Člověk a jeho sebevyjádření

Člověk a jeho vidění světa

Komunikace (propojení 1. a 2. okruhu)

Sdělnost a srozumitelnost v různých typech exprese

Symbolika výtvarného projevu

Sociální skutečnost jako základ porozumění

Forma (propojení 1. a 2. okruhu)

Vztah mezi formou a životním prostředím

Vztah formy a obsahu

SETKÁVÁNÍ S UMĚNÍM (3. okruh v návaznosti na 1. a 2.)

Umění 19. století

Umění 1. poloviny 20. století
Umění 2. poloviny 20. století
Postmoderna

Obsah tematických celků:

TVORBA A RECEPCE

Výraz

Výraz jako počátek každého mezilidského setkávání. Tvorba směřující z vnitřního světa člověka do světa vnějšího. Spontaneita, upřímnost a osobitost sebevyjádření ve výtvarné formě.

Tvorba a recepce:

Expresivní a fantazijní tvorba

- exprese, fantazie, smysly, konstrukce, srovnání výrazových protipoloh – expresivní (Munch), fantazijní (Dalí) oproti smyslové (Courbet) a konstruktivní (Mondrian),
- pocity tělesnosti (doteky, další smyslové podněty, haptický kontakt s materiálem),
- surrealistické tendence – sen a fantazie v tvorbě.

Racionální a smyslová tvorba

- realismus a naturalismus (okouzlení realitou, např. obří detail),
- pozorování – hledání řádu v realitě, objevování kánonu,
- vědomá racionální abstrakce – logická konstrukce formy.

Člověk a jeho sebevyjádření

- umělecké dílo jako zpověď umělce,
- kreativní interpretace výtvarného díla („oživený obraz“),
- analytické zpracování vlastních výtvarných projevů (vyprávění, parafráze, umělecké kritiky apod.).

Člověk a jeho vidění světa

- vztah: umělec – skutečnost – umělecké dílo,
- vývoj a proměny výrazových forem v různých kulturních epochách, hledání jejich odlišností.

Komunikace

Výtvarný projev jako prostředek komunikace. „Skrytá“ symbolika expresivního projevu, její metaforičnost, různé varianty významů. Pocity, přání, nálady ve vlastním výrazovém (nejen výtvarném) projevu i v projevech dalších lidí.

Tvorba a recepce:

Sdělnost a srozumitelnost

- vyjádření okolního světa (volné subjektivní stylizace, optický realismus),
- hledání výtvarné symboliky, metafory,
- hledání různých výtvarných forem.

Symbolika výtvarného projevu

- hledání a nalézání „skrytých“ významů rozličných výtvarných projevů (volná malba, kresba, plastika, architektura, design, reklama),
- hledání metafor jako východiska pro vlastní tvorbu nejen výtvarnou (hudební, slovesnou, pohybovou.).

Sociální skutečnost jako základ porozumění

- hledání bezděčného a záměrného sdělování (např. v reklamě),
- pokusy o interpretaci významu výtvarného projevu (nalézání shod a odlišností).

Forma

Výtvarný projev jako jedna z možných forem nositele výpovědi. Vztah obsahu a formy.

Tvorba a recepce:

Vztah mezi formou a životním prostředím

- předmětný svět: užité umění, oděvní tvorba, design, architektura, fotografie, multimédia,
- hledání vztahu: obsah – forma – účel,
- subjektivní vztah k předmětnému světu (já a moje věci, přátelství, láska, lhostejnost).

Vztah formy a obsahu

- výrazové vlastnosti a možnosti linií, barev, tvaru, prostoru, objemu, struktury, světla,
- jednoduchoť a složitost umělecké formy.

SETKÁVÁNÍ S UMĚNÍM

Umění 19. století: romantismus, realismus, impresionismus, postimpresionismus (Cézanne, Seurat, Gogh, Gauguin), symbolismus, secese.

Umění 1. poloviny 20. století: fauvismus, kubismus, futurismus, expresionismus, dadaismus, surrealismus.

Umění 2. poloviny 20. století: geometrická abstrakce, op art, kinetické umění, radikální abstrakce, neokonstruktivismus, minimalismus, akční malba, informální malba, nová figurace, neodada, pop art, umění akce, tělové umění, zemní umění, konceptuální umění, umění instalace, počítačová grafika, video umění.

Postmoderna: typické znaky postmoderny a jejich odraz v současném výtvarném umění.

III. Přístupy k obsahu a organizaci výuky

Předmět výtvarná výchova má v učebním plánu vymezenou pevnou časovou dotaci pro 1. až 4. ročník osmiletého gymnázia.

Vymezené okruhy (tvorba, recepce, setkávání s uměním) a z nich odvozené tematické celky, v kterých se uplatňují 3 hlediska (výraz, komunikace, forma), slouží především pro orientaci výtvarného pedagoga. Ten má zejména vycházet ze skutečných zájmů svých žáků a z reálných podmínek pro výuku tak, aby si nalézal své vlastní pojetí předmětu.

Při sestavování konkrétních námětů a výtvarných řešení (úkolů) pro žáky doporučujeme vycházet z konceptů – velkých témat, která se v životě jednotlivců, skupin i v historii kultury neustále vracejí v různých obměnách. Příklady doporučených konceptů: Pohyb, Prostor, Čas, Rychlost, Síla, Proměna, Tvar, Harmonie – Kontrast, Světlo, Struktura, Hmota, Symbol, Život – Smrt, Láska, Moc – Bezmoc, Aktivita, Hrdina, Tvor – Netvor, Dobro – Zlo, Já, Muž, Žena, Dítě, Rodina, Výchova, Cesta.

Důležitým inspiračním zdrojem pro vlastní výtvarnou tvorbu žáků má být současné výtvarné umění, návštěvy stálých expozic, výstav soudobého umění, programy galerií a muzeí, návštěvy zajímavých uměleckých památek.

Podle konkrétních podmínek může učitel pracovat formou dlouhodobých projektů, které v hlubší míře odkrývají obsahy výše uvedených tematických celků.

Konkrétní výtvarné techniky a postupy by měly vždy vycházet z obsahů jednotlivých námětů. Zařazovány by měly být tradiční i netradiční výtvarné techniky a postupy (grafické techniky, malba, kresba, prostorová tvorba, experimenty s materiály, využití počítačů, multimédií apod.). V tematickém celku Výraz je třeba klást důraz především na zážitek a prožitek, autentičnost a individualitu výrazového projevu. V tematickém celku Komunikace zdůraznit obsahovou kvalitu zážitků, jejich sdělnost, toleranci k vyjádření obsahu různými formami. V tematickém celku Forma kultivovat výtvarnou formu, hledat a porovnávat různé varianty řešení, propojování formy a obsahu. V tematickém celku Setkávání s uměním je pak důležité propojovat výtvarné umění s dalšími druhy umění (hudba, film, divadlo, multimédia).

Odborný gestor VÚP: PaedDr. Markéta Pastorová

VÝTVARNÁ VÝCHOVA

1. – 4. ročník čtyřletého gymnázia
5. – 8. ročník osmiletého gymnázia

I. Charakteristika a cíle předmětu

Charakteristika a cíle předmětu jsou vyjádřeny třemi základními okruhy: 1. tvorba, 2. recepce, 3. setkávání s uměním. Ty představují tři odlišné roviny poznání a zároveň tři různé přístupy vedoucí k pochopení výtvarné kultury a vlastní výtvarné tvorby. Nedílnou součástí všech okruhů je nejen výtvarná tvorba, ale i výtvarná recepce – tedy poučené a intenzivně prožívané vnímání výtvarných děl, ať již tvorby umělecké nebo vlastní.

Uvedené tři základní okruhy jsou vzájemně spjaté, doplňují se a podporují. Vyučujícím dávají základní orientaci při dalším možném členění obsahu učiva, který je blíže vyjádřen tematickými celky.

Okruh tvorby se týká **vlastní výtvarné činnosti žáků**. Zahrnuje širokou škálu přístupů vycházejících z kontextů současného výtvarného umění. Přináší soubor poznatků a zkušeností s využíváním nejen tradičních technik a postupů, ale i současných technologií (nové materiály, multimédia, zvuk, PC, digitální zpracování obrazu a zvuku, video), zejména na základě prezentace děl současného umění. Orientace studentů v široké škále výtvarné tvorby tvoří předpoklad pro samostatný výběr nejhodnějších výtvarných prostředků pro vlastní tvorbu i pro další setkávání s výtvarnou kulturou. Okruh rozvíjí a prohlubuje zážitky a zkušenosti žáků z výtvarné výchovy na základní škole i nižších ročnících víceletých gymnázií. Na rozdíl od nich je však větší důraz kladen na uvědomělý přístup k tvorbě a s ním spjatý rozvoj výtvarného vyjadřování, výtvarné citlivosti a slovní komunikace.

Cílem okruhu je vytvořit u žáků bohaté zkušenosti s různými podobami výtvarné tvorby vycházející z vlastního prožitku a z vlastní výtvarné činnosti. Pochopit výtvarný projev jako prostředek komunikace (sdělování a sdílení), jako projev svébytného „jazyka“, který je odlišný od jazyka slov.

Okruh recepce je tvořen systémem poznatků o historicky relativně neměnných **funkcích umění v lidské kultuře a ve vztahu k jednotlivci**. V jeho rámci žáci na podkladě výtvarných zážitků a prožitků (získaných v průběhu vlastní tvorby a při setkávání s uměleckým dílem) poznávají principy procesu tvorby a jeho výsledků. Učí se tak uvažovat nad výtvarnou tvorbou na podkladě vlastní tvůrčí a receptivní zkušenosti. Zde dochází k propojení tvůrčích a receptivních výtvarných činností na základě dialogu mezi studenty a mezi žáky a vyučujícími.

Cílem okruhu je v procesu „hledání člověka za obrazem“ rozvíjet u žáků citlivost k vnímání výtvarného umění a nalézání jeho obsahů vycházejících z bohatých prožitků. Prohloubit poznání a hodnotící orientaci v oblasti volné i užití tvorby především 20. století. Pochopit kontinuitu kulturního vývoje lidské civilizace i úlohy, kterou v ní hraje umění.

Okruh setkávání s uměním je koncipován jako ucelený **soubor základních informací o vývojových proměnách výtvarného umění** v průběhu historie od počátků výtvarné kultury až po současnost. Tradiční členění na slohová období je zpřehledněno rozdělením na časově rozsáhlejší vývojové etapy-epochy, jejichž jednota je dána především přístupem k jevovému

světu a k postavení člověka v něm. Největší důraz je kladen na současné (nejen výtvarné) umění, se kterým se žáci mohou bezprostředně setkávat.

Cílem okruhu je dovést žáky k pochopení podstatných tendencí vývoje výtvarné kultury a k pochopení příčinných souvislostí historického vývoje výtvarného umění. K získání poznatků, které umožní samostatnou orientaci ve světě umění.

Přirozenou a nutnou složkou všech okruhů jsou společné návštěvy stálých expozic, výstav soudobého umění, vzdělávacích programů galerií a muzeí, významných uměleckých památek, filmů, pořadů o umění a besed s výtvarnými umělci.

II. Obsah učiva

Přehled tematických celků

A Umění jako výraz, komunikace, forma (propojení 1. a 2. okruhu)

Umění jako výraz

Umění jako komunikace

Umění jako forma

B Proměny tvaru a prostoru (propojení 1. a 2. okruhu)

Stopa linie a barvy

Stopa v hmotě

Mezi uměním a technikou

Objetivita prostoru

Čas a jeho plynutí

C Umění jako obraz své doby (3. okruh v návaznosti na 1. a 2.)

Mýtus, víra a oslava (epocha zemědělských civilizací)

Důvěra ve smysly a rozum (epocha konfrontace feudální a měšťanské společnosti)

Nová syntéza (epocha nástupu občanské společnosti)

Hledání I (epocha moderny do 2. sv. války)

Hledání II (epocha moderny po 2. sv. válce)

Pluralita (geneze epochy postmoderny)

Obsah tematických celků

A Umění jako výraz, komunikace, forma

Umění jako výraz

Výtvarný projev jako výraz, jako jeden ze způsobů vyjádření lidské psychiky, lidského prožívání světa a seberealizace člověka.

Tvorba

Prohloubení prožitku z výtvarné činnosti počínaje maximální expresivitou a spontaneitou přes volné fantazijní kreace až po objevný zážitek z výtvarného řádu. Polarita „citového“ (expresivního) a „rozumového“ (racionálního) přístupu k tvorbě a moment seberealizace.

Recepte

Soubor poznatků (pojmu), které se uplatňují při komunikaci nad průběhem a výsledky vlastní tvorby a nad zvolenými příklady uměleckých děl.

Obsah:

- konfrontace různých typů výrazu: expresivní abstrakce (tělesnost a doteky, kontakt s materiálem) surrealistická tendence (sen a fantazie), optický realismus a naturalismus (okouzlení realitou), racionálně konstruktivní realismus (kánon), racionální abstrakce (logická, racionální konstrukce formy)
- vyjádření pocitů a stavů, hledání rozdílů a shod
- malování při hudbě, asociativní malba
- výtvarné akce, hledání vlastního výrazu, společné akce (performance, events, happening)

Umění jako komunikace

Výtvarný projev jako prostředek komunikace (sdělování a sdílení), jako projev svébytného „jazyka“, který je odlišný od jazyka slov. Porovnání „jazyka“ výtvarného umění s jinými uměleckými druhy (především s hudbou) i slovním projevem. Vztahy mezi různými druhy umění i mezi uměním a vědou.

Tvorba

Prožitkově emocionální a racionální obsahy sdělně vyjadřovat výtvarnými prostředky.

Obsah:

- kontrast mezi optickou podobou skutečnosti a její maximální abstrakcí
- různé míry zprostředkovanosti znakového systému: formální konstrukce, optický realismus, volná exprese, geometrický řád, „ozvláštnění“ věcí (neodada), vizuální informace (pop art), čistá forma (minimal art), příroda (land art), akce (performance, happening, events), využití nových médií a multimédií
- doteky, gesta, imaginace – porozumění prostřednictvím využití výtvarného projevu

Obsah:

- umělecké dílo jako osobní zpověď umělce a jako výpověď doby (subjektivní a objektivní faktory vstupující mezi umělce a skutečnost)
- umělec jako osobnost, dílo jako výpověď
- výtvarný projev jako proces (od prožitku k tvorbě)
- vztah: umělec – skutečnost – umělecké dílo
- prostor, čas a pohyb v umění a ve vědě
- umělecké vyjádření proměn vztahu člověka ke světu

Ukázky uměleckých děl:

Výběr ze všech epoch, zdůraznění expresivního a racionálního pólu tvorby, hledání obecných, skupinových a individuálních rysů tvorby.

Recepte

Specifický „jazyk“ umění jako prostředek komunikace mezi umělcem a divákem (ukázky příkladů).

Obsah:

- „jazyk“ všedního dne a „jazyk“ umění
- umělecký symbol a metafora v umění a mimo umění
- tvarosloví uměleckého jazyka (např. v konfrontaci s hudbou)
- tvar a prostor v architektuře, sochařství a malířství s důrazem na jejich vývojové proměny (tvar a čas v hudbě)
- kompozice (v konfrontaci s hudební formou) v dynamice vývoje
- realita (a její historické a sociální aspekty) jako východisko, vztahy mezi lidmi jako předpoklad poznání a jeho uměleckého vyjádření
- umění jako možné východisko poznávání a sebepoznávání člověka a společnosti v kontextu doby

Ukázky uměleckých děl

Výběr ze všech epoch, zdůraznění skrytého

poselství; symbolika výtvarného projevu (např.: křesťanství, japonské zahrady). Společné návštěvy výstav současného umění, pořadů o výtvarném umění, filmů apod.

Umění jako forma

Výtvarný projev jako forma směřující k dokonalosti. Vztah obsahu a formy jako vztah touhy vyjádřit se a hledání nejučinnějších prostředků k jeho vyjádření.

Tvorba

Hledání optimálního souladu mezi vlastní subjektivitou, formou a obsahem na základě uvážení výběru z přiměřeného počtu vlastních výtvarných návrhů.

Obsah:

- hledání různých formálních prostředků a forem, jejich komunikačních rovin
- hledání vazeb obsahu a formy, záměrné oddělování formy od obsahu
- proměny formy ve vztahu k obsahu
- vývojové proměny formy
- forma ve vztahu k účelu
návrhy výtvarného řešení z oblasti užitého umění (písmo, plakát, oděvní tvorba, design, architektura)
- podobnost a odlišnost formy v rámci rozličných kultur
- uvědomování si specifických vlastností různých výtvarných vyjadřovacích prostředků (např.: kresba, malba, grafika, multimédia, sochařství, fotografie)
- forma jako zobrazení vztahu ke světu (kultura, subkultura)

B Proměny tvaru a prostoru

Stopa linie a barvy

Tvorba

Praktické zvládnutí širokého spektra kreslířských, grafických a malířských technik. Vyjadřování a chápání abstrakce, stylizace tvaru, objemu, struktury, světla, barvy, prostoru a času.

Obsah:

- kresba hlinou, kamenem, tělem, světlem
- otisk ruky, rytí do různých materiálů
- grafické techniky (tradiční i netradiční)

Recepte

Úloha formy v uměleckém výtvarném vyjádření a její vztah k obsahu (na ukázkách demonstrovat protikladné póly uměleckého pojetí vztahu formy a obsahu).

Obsah:

- forma jako prostředek sdělení
- forma a účel (oděvní tvorba, užité umění, design, architektura)
- forma jako prostředek setkávání umělce a vnímatele, srozumitelnost formy a její podmíněnost způsobem myšlení dané doby
- jednoduchost a složitost umělecké formy
- forma a její proměny ve vztahu k proměnlivému myšlení a vývoje společnosti
- polarita „symbolické“ formy (formy podřízené obsahu) a „čisté“ formy (formy „oproštěné“ od obsahu)

Ukázky uměleckých děl

Výběr ze všech epoch, volná a užitá tvorba. Demonstrace regionálních a časových rozdílů (Evropa – Orient, středověk – novověk), návazností a shod. Polarita „symbolické“ a „čisté“ formy.

Recepte

Orientace ve volné tvorbě (kresba, malba, grafika) především ve 20. století.

Obsah:

- používání pojmů k vyjádření specifických vlastností výtvarných technik tradičních i netradičních, dvojrozměrného vyjádření

- včetně počítačové grafiky a nových technologií)
- fyzikální a psychologické možnosti barvy
- malířské technologie, nové způsoby práce s barvou, vlastní malířské řešení problémů
- gestická malba
- záměrné vyjádření obsahů

Stopa v hmotě

Tvorba

Zvládání základních technik plastické, sochařské a konstrukční volné tvorby. Vyjádření objemu a prostoru.

Obsah:

- bezděčné a vědomé zanechání stopy
- odlitky, volná tvorba
- kresba jako východisko pro hledání tvaru a objemu
- konstrukce plastické a psychologické
- realizace vlastních prostorových řešení v plastických materiálech přírodních i umělých (hlína, dřevo, kámen, modelovací, licí a odlévací hmoty, papírové hmoty, kov, molitan, polystyrén)

Mezi uměním a technikou

Tvorba

Zvládání základních technik konstrukční a plastické tvorby, poznatky o funkci věci, o souladu mezi funkcí, materiálem, tvarem a dekorem užitných prostorových objektů.

Obsah:

- konstrukce jednoduchých mobilů
- hra s jejich proměnami
- pokusy o vlastní zajímavé výtvarné řešení designu a užité tvorby
- hra s nesouladem funkce a materiálu
- hra se záměrným popřením a změnou funkce
- využívání klasických a nových technologií

(specifické techniky akční malby, informelu, nové figurativní tvorby)

- rozlišování jednotlivých technik na originálech i reprodukcích
- informace o sběratelství a způsobech vhodné prezentace výtvarných děl, zvláště kresby a grafiky

Recepte

Umělecká sochařská tvorba zejména 20. stol. (včetně netradičních technik a neaktuálních tendencí).

Obsah:

- vztah hmoty a prostoru v sochařství (pasivní, aktivní)
- odlišnosti plastiky, sochařství, objektu, environmentu a instalace
- otvor jako vnitřní prostor sochy
- monumentální plastika – hledání optimálního začlenění „sochy“ v prostoru a prostředí

Recepte

Orientace v oblasti designu a užité prostorové tvorby (především ve 20. století).

Odkaz na ruský konstruktivismus – produktivismus a progresivní tendence Bauhausu.

Obsah:

- vztah tvaru a funkce
- vztah materiálu a funkce
- vztah dekoru a funkce
- „záměrné“ popírání funkčnosti a změna vztahů v postmoderní tvorbě
- nové technologie

Objetí prostoru

Tvorba

Účely a účinky lidské dimenze architektury a urbanismu. Praktické seznámení se základy architektonické konstrukce.

Obsah:

- „architektura“ obalu
- možnosti konstrukce různých materiálů
- objevování architektonických prvků a jejich začlenění do krajiny
- nově se podívat na místo, kde žijí

Čas a jeho plynutí

Tvorba

Možnosti médií v zachycení „vlastní akce“ (fotografie, film, video, zvuk, počítačová animace). Čas a jeho role v lidských událostech.

Obsah:

- filmový nebo divadelní scénář se zřetelem k obrazu
- záznam akce, dokumentace tvorby vlastní i jiných
- spoty, videoetudy, jednoduché animace

Recepce

Architektura a urbanismus především 20. století. Proměny vztahu a prostoru. Využívání nových materiálů a technik v moderní architektuře, jejich vliv na nové možnosti prostorových vztahů.

Obsah:

- vztah formy a funkce v urbanismu 19. a 20. století
- úloha a vliv technologií na architektonickou formu
- problematika urbanismu a vztahu k životnímu prostředí

Recepce

Filmová a divadelní tvorba, její výtvarné stránky (osvětlení, kamera, scénografie atd.). Vztah mezi reálným a uměleckým časem ve výtvarné akci.

Obsah:

- konkrétní příklady multimediálních tendencí spojujících výrazové prostředky výtvarného umění, divadla, hudby, tance (events, performance)

Společné návštěvy filmů, divadelních představení, výtvarných akcí, výstav současného umění, pořadů o výtvarném umění.

C Umění jako obraz své doby

Mýtus, víra a oslava (epocha zemědělských civilizací)

Umění zemědělských civilizací založené na metafyzickém přístupu k jevovému světu a postavení člověka v něm. Nástup antiky jako kontrastního principu vývojového procesu a zárodku krystalizace systému následujícího.

Společensko-historické kořeny a filozofická východiska umění náboženských civilizací

- proměny výtvarné interpretace skutečnosti a jejich společensko-historické příčiny;
- pravěk: prameny umělecké tvorby, první otisky člověka do světa a světa do člověka; proměna funkce umění v souvislosti se způsobem obživy (od lovu k zemědělství a pastevectví) a organizace společnosti;
- orientální despotie: vliv společenské hierarchie a změny myšlení na výtvarný projev (organizace obrazové plochy a egyptský kánon);
- antika: Řecko: antická společnost a umění v kontrastu se zemědělskými civilizacemi starověku;
Řím: posílení vlivu Východu, počátky křesťanství a jeho vliv na proměnu uměleckého výtvarného projevu;

- středověk: geneze specifičnosti evropské civilizace a kultury. Postupná syntéza západní a východní kultury (hledání a nalézání rovnováhy; proměny vztahu k jevovému světu v souvislosti s proměnami myšlení);

Obsah a forma v umění náboženských civilizací

- proměny symbolické funkce a její formální interpretace od pravěku do konce vrcholného středověku – ikonografie a ikonologie (zobrazení zvíře a člověk jako dvojník);

Důvěra ve smysly a rozum (epocha konfrontace feudální a měšťanské společnosti)

Polarita nizozemského měšťanského realismu a rané italské renesance jako důsledek kvalitativního přehodnocení přístupu k jevovému světu a postavení člověka v něm. Vliv antiky a předchozího vývoje na umění renesance.

Polarita geneze nové epochy

- důvěra ve smysly: nizozemský měšťanský realismus; důraz na přesné vystižení kvality materiálu – vliv specifického zaměření nizozemského měšťanstva;
- důvěra v rozum: raná italská renesance; důraz na přísný řád, lineární perspektiva, proporční systém, konstrukce obrazového prostoru – vliv specifického zaměření italského měšťanstva, návrat k antickému ideálu krásy;

Zpochybňování a nová východiska

- vrcholná renesance a manýrismus a jejich reakce na ranou renesanci;
- složitost společensko-historické situace 17. a 18. století;
- reformace a protireformace jako odraz boje dvou společenských sil: měšťanů a šlechty; nástup racionalismu ve Francii;
- slohové proudy umění 17. a 18. století jako odraz společensko-historické situace – nová východiska: radikální barok, barokní klasicismus, barokní realismus;

Nová syntéza (epocha nástupu občanské společnosti)

Polarita racionálně objektivního (neoklasicismus) a emocionálně subjektivního (romantismus) uměleckého přístupu ke skutečnosti. Konflikt společenských sil a jeho vyústění v umění 2. poloviny 19. století (impresionismus).

Polarita racionálně objektivního a emocionálně subjektivního přístupu ke skutečnosti jako důsledek společensko-historické reality konce 18. a 1. poloviny 19. století

- Velká francouzská revoluce a její odraz v přístupu ke světu a postavení člověka v něm;
- iluze a desiluze: ideály francouzské revoluce a jejich vyústění po r. 1815 – důsledky v umění;
- polarita neoklasicismu a romantismu (konfrontace s hudbou a literaturou);

Pozitivismus a realismus

- kvalitativní změna přístupu k jevovému světu a postavení člověka v něm;
- vliv pozitivismu na tematickou i formální proměnu v zobrazení skutečnosti – realismus a impresionismus;
- impresionismus jako vývojový mezník mezi „starým“ a „novým“ uměním;

Hledání I (epocha moderny do 2. sv. války)

Sevřenost vývojového procesu umění 1. poloviny 20. století, klíčové body jednotlivých vývojových etap.

Přechodné období

- impresionismus jako vývojový mezník;
- postimpresionismus jako křižovatka moderního umění a předešlého nástupu avantgardy: racionálně formovaný proud (Cézanne, Seurat)

výrazově symbolický proud (Gogh, Gauguin)

- přehodnocení obsahové a formální složky v symbolismu a secesi;

Nástup umělecké avantgardy (1905-1914)

- radikální kvalitativní proměna v technice, vědě i umění na počátku 20. století;
- umělecká avantgarda jako charakteristický rys umění 20. století;
- uzlové body vývojového procesu 1. etapy avantgardního umění 20. století:
 - radikální přehodnocení figurativního systému (kubismus)
 - přechod od figurativního systému k nefigurativnímu (abstrakce);

Období mezi dvěma světovými válkami (1914-1945)

- polarita hlavních vývojových tendencí období mezi dvěma světovými válkami:
 - dadaismus (desiluze, destrukce) a pozitivní program surrealismu
 - geometrická abstrakce a konstruktivismus jako protipól meziválečného vývoje;

Hledání II (epocha moderny po 2. světové válce)

Dynamika vývojového procesu, konfrontace výrazově existenciálního a racionálního vývojového proudu, výrazné proměny formálních prostředků a technik uměleckého díla.

Výrazově existenciální proud

- abstraktní umění po 2. sv. válce:
 - akční malba, informální malba, informální a akční malba v českém výtvarném umění;
- figurativní tendence po 2. sv. válce:
 - nová figurace, neodada, pop art;
- umění akce:
 - events, performance, body art;

Racionální proud

- v Evropě: op art, kinetické umění, neokonstruktivismus;
- v USA: radikální abstrakce, minimal art;

Mezi proudy

- land art;
- konceptuální umění;
- instalace;
- počítačová grafika, videoart, multimédia;

Pluralita (geneze epochy postmoderny)

Typické znaky postmoderny (pluralita, změna postoje k minulosti, citace atd.) jako důsledek konfrontace postmoderny s modernou.

- neoexpresionismus;
- realismus v Americe;
- postmodernismus a neoklasicismus;
- umění rasových a sexuálních minorit;

III. Přístupy k obsahu a organizaci výuky

Předmět výtvarná výchova má v učebním plánu vymezenou pevnou časovou dotaci pro 1. a 2. ročník čtyřletého gymnázia a pro 5. a 6. ročník osmiletého gymnázia. V rámci estetické výchovy se vyučuje v alternaci s hudební výchovou a pro žáky se stává předmětem povinným.

Osnovy dávají výtvarnému pedagogovi myšlenkové východisko pro vytváření vlastního pojetí předmětu jak v okruhu tvorby, tak recepce. Ten pak volí konkrétní náměty a úkoly tak,

aby žákům umožnil vnímat, prožívat a na základě vlastní tvorby pochopit nejzákladnější principy procesu umělecké tvorby, zejména v oblasti výtvarného umění. V souladu s tím může pak vyučující na základě svého zaměření klást větší důraz na některé z nabízených základních okruhů a s nimi spojených tematických celků.

V okruhu Tvorby doporučujeme hledat inspiraci především v současném českém a světovém výtvarném umění. Při výběru nejen z tradičních technik a postupů, ale i ze současných technologií se zaměřit na ty, o které mají zájem žáci a pro které jsou vhodné podmínky ve škole. Na vytváření materiálového zázemí pro výtvarnou výchovu by se měl učitel systematicky podílet a iniciovat ho.

V okruhu Receptce doporučujeme co možná nejužší propojení výtvarné tvorby a receptce, jež by mělo vést k uvědomování si úlohy umění. Na základě pochopení tvarosloví a tektoniky se naučit „číst“ informace přímo z uměleckého díla. Tyto schopnosti uplatňovat v dialogu mezi učitelem a žáky a mezi žáky navzájem, samostatně hledat inspirace pro vlastní tvorbu.

V okruhu Setkávání s uměním je důležité propojovat výtvarné umění s dalšími druhy umění (hudba, film, divadlo, multimédia). Přitom je důležité nelpět na holé faktografii dějin výtvarného umění, ale hledat klíčové souvislosti s proměnami společenského kontextu. Důraz je potřebné klást na moderní a postmoderní umění.

Reprodukce nikdy nemůže nahradit originál, a proto je nutné vhodně zařazovat společné návštěvy stálých expozic, výstav soudobého umění, galerií, muzeí, uměleckých památek. Je důležité vycházet z reálných podmínek a možností regionu.

Osnovy nevymezují rozšiřující učivo, neboť poskytují dostatek prostoru pro vlastní invenci učitele. Doporučujeme vycházet z nabízených tematických celků a formou dlouhodobých projektů, které si na základě konkrétních podmínek volí vyučující, umožnit žákům hlubší poznání a prožít dané problematiku, která by měla vyústit ve vlastní originální a nové přístupy k obsahu a jeho netradičnímu výtvarnému řešení.

Předmět estetická výchova, který zahrnuje výtvarnou a hudební výchovu, je v učebním plánu označen „R“ pro 3. a 4. ročník čtyřletého gymnázia a 7. a 8. ročník osmiletého gymnázia. Zařazení předmětu výtvarná výchova do těchto ročníků a jeho časová dotace je v plné kompetenci ředitele gymnázia. Při rozhodování o zařazení předmětu do učebního plánu by měl ředitel gymnázia zohlednit zájmy žáků v této vzdělávací oblasti.

U prvních dvou tematických celků může vyučující v 1. a 2. ročníku jak z obsahu tvorby, tak receptce vybrat některé z uvedených příkladů činností. Základní poznatky uvedené v tematickém celku C je nutné získat v 1. a 2. ročníku.

Ve 3. a 4. ročníku, je-li výtvarná výchova zařazena, se učitel opět vrací k tematickým celkům A, B a C převážně formou projektů tak, aby umožnil žákům hlubší poznání a pochopení dané problematiky.

Odborný gestor VÚP: PaedDr. Markéta Pastorová